

ביקורת התיאטרון

גארי של אנשי הצמרת במוסדות מדינה. הוא מייצג לגבי את הדור של ה"סלף מיידי", פונקציונרים היושבים בכל מיני ועדות ורואים את שדה התרבות והאמנות כשדה הפקר להשתולל בו ולהביע דעות; הוא הקומיסאר שכולם רועדים מפניו ועל פיו יקום דבר, החל מבחירת ה"פלאקט ליום העצמאות וכלה בקישוט אניות או שיפור פני-העיר.

"די אם ניקח כדוגמה לטעמו את מגדל-השעון ביפו, ההופך לסמל היומרה אחרי שגזמו הציע לקשטו בויטראזים הפוכים, שצוירו בידי איזה ילד-פלא מאחד הקיבוץ צים. כל דבר ודבר מריח אצלו מחשבון אישי, עד שאדם בעל עמדה ציבורית כמוהו עוסק גם במכירת רישומיו של צייר באופן פרטי."

★ ★ ★

תלישות מחיי האמנות

מדוע הצליח גמזו להמריד נגדו את כל עולם האמנות הישראלי?

ניסה להשיב על כך הצייר יוסף זריצקי, המקובל בעיני רבים כחשוב בין הציירים החיים בישראל: "בחוף-לארץ קיימת מסורת בשטח הביקורת. אצלנו אין קריטריון אחיד לביקורת, ואנחנו, האמנים, טובלים מזה. אני חושב שזה קשור בבטיה המקצועית. אם אדם מקצועי קובע את דעתו, צריך לשמוע אותו. אצלנו אין מקצועיות בתחום ביקורת האמנות, מחוץ אולי לשטח הספרות. מבקר שאין לו ידע עשוי לחסל כשרונות אמנותיים בתחילתם, ויהיה זהה בתיאטרון או בכל ענף אמנות אחר.

"אני סבור שאילו

באו לכאן מבקרים מהחוף, היו מוצאים שיש אצלנו הישגים בצורה, בפיסול ובתיאטרון. מבקר מקומי על אחת כמה וכמה צריך לאפשר לאמנים לנשום ברחוה. אין צורך רק להרוג וללכת בפשטות כזו, ובקונקרטיות כזו, כאילו יש כאן מונטג' חינוכי. זה לא נכון. כך לא מחנכים קהל לאהוב אמנות.

"מבקר בחוף-לארץ מסתובב בין האמנים עם אוזן קשבת ותשומת-לב למה שהם אומרים, ולפעמים הוא לומד מהדברים ש"הוא שומע. אצלנו לא קיימת לגמרי נקודה זו. הוא המומחה, הוא המבקר ולכן תגיד לו, שהוא צריך ללמוד ולשמוע גם מה אומר האמן. מה שמביא לקונפליקטים כאלה ולאי-הבנות היא תלישותו של המבקר מחיי האמנות והאמנים."

★ ★ ★

החטאת המטרה

ספק אם התקוממותם של אנשי האמנות בישראל נגד הד"ר גמזו השיגה את יעודה. עצם קשירת ההתקפה עם ביקורתו על הצגה מסוימת עוררה את הרושם הבלתי-נעים כאילו יש כאן מעשה נקמנות. היתה בכך משום החטאת המטרה.

היות רחבה זו נגד גמזו לא היתה יכולה לקום, לולא חברו כאן יחד שתי נימות שונות לגמרי. מצד אחד עמדו מתנגדי המבקר גמזו, השוללים את סיגנון ביקורתו. מצד שני עמדו האמנים המתנגדים לתופעת ה"קומיסאריות" — העובדה שגמזו אינו רק מבקר-התיאטרון המשפיע ביותר בארץ, אלא גם מורשה ש"החתינוך לכל ענייני התערוכות בארץ ובחוף-לארץ, מנהל מוזיאון תל-אביב, חבר ועד (ומנהל לשעבר) של בית-הספר לאמנות הבמה, חבר הנהלת קרן ה"תרבות ישראל-ארצות-הברית, נשיא האגודה ללידידות ישראל-צרפת וחבר כתיבת ועדות חשובות אחרות, המשפיעות על חיי האמנות בארץ.

בעיני חסידיו של גמזו עצמו, אין בכך כל רע. "אלא למי יתנו תפקידים אלה? ל"סנדלר? האיש למד עשר שנים בצרפת (מ"1929 עד 1939), ופשוט אין שני לו בארץ." אולם לדעת מתנגדיו הבלתי-ספורים, ריכוז כזה חייב לפגוע לרעה בחיי התרבות הרב-גוניים. זהו נושא לגיטימי לחיכות ציבורי, וחבל שחיכוך זה גלש לתחום שונה — חיכות על דעתו של מבקר על הצגה מסוימת.

חיבוק החנק

חיבוק-ידידות מחבק נתן אלתרמן את ד"ר חיים גמזו בתקופה שהיו עדיין יידיים, לפני שאלתרמן יצא נגד המבקר בהתקפה חריפה. ה' בפאריס. העובדה שאלתרמן מסתייג עתה בגלוי מידידו לשעבר ומגנהו בפומבי, מעידה על תפנית חדה ביחס הצמרת כלפי המבקר.

טעות. ד"ר גמזו חשב, כנראה, שאני יומתי את המודעה. בתגור

בה הוא הקדיש לי מחזה הבא שלי, אף מילה לחורגנשטיין, שהוצג בבצל'רוק, עמד שלום בהארץ. הוא כתב שזה כש"לונגו הגדול ביותר של בצל'רוק. זאת היתה ההצלחה הגדולה ביותר. קנינו מהצגה זו את תצי פרישמן. אותי הוא כינה, מחבר דברים קלוקלים" ואת ה"שחקנים הוא כינה, ילדים דפקטיביים.

"מכאן נעשו הביקורות שלו אישיות יותר ויותר, כשכולת בהם שינאה אישית. על הכתובה כתב, שהבעיה אולי קיימת בקרב האריסטוקרטיה ההונגרית, אבל לא בארץ. בתור מבקר יש לו זכות לכתוב לפי טעמו. כל עוד הוא כותב על אחרים הוא נהנה מחסינות, אבל ברגע שהוא עצמו עושה דברים, כמנהל בית-הספר-הדרמטי או מנהל-המוזיאון הוא עצמו חשוף לביקורת. חבל רק שכל אלה שהותקפו על ידו בצורה לא הוגנת וצעקו נגדו או, שותקים דחקא עכשיו."

אמר הצייר יגאל תומרקין: "מה בעצם עשה את גמזו למה שהוא? הוא זורק את האמנים לעם כמו עצמות לכלבים. יש לו סיגנון דמוגוגי וכמה מליצות בהן הוא מטיית בניין שלא קיים. אופיינית לו היא התכונה של טשטוש ערכים, כגון השחאת אמנות מקומית לאוניברסלית, דבר שהת' בטא בעריכת תערוכת הצרפתי מאטייה וה' ישראלי הולצמן בכפיפה אחת. הוא הדין גם ביחס לתיאטרון, ש' בו הוא מערב את הקל עם הכבד, הרי' בה ביקורת אישית עם מעט ביקורת מקצועית, ושנאה ל' כל תופעה תרבותית אמנותית בת זמננו. הוא רוכב על סוס ששמו אמנות יהו' דית או ישראלית, שזו אקוויטיקה ש' אינה קיימת, אך קו' סמת לטעמם החל'

הקיים מעורר את זעמו, ודרמטורגיה שאינה תוקפת משטר אין לה כל ערך. לכל מבקר יש הזכות לומר מה שעולה על דעתו. אינני שולל את זכותו זאת. אני שולל רק את רעיונותיו. והכוח הכביר שהוא מרכז בידי בשטחי האמנות השונים יהו עם הביקורת שלו, הוא צירוף לא בריא."

★ ★ ★

הגמזו שגמזו את המבקר

אחד מתוקפיו הנמרצים ביותר של גמזו מזה זמן רב, הוא הפילוסוף והמחזאי אפרים קישון, שהכניס לשפה העברית את המושג גמזו כשם נרדף ל'קטילה, גזר את המושג משמו של גמזו. ההתנגשות בין קישון לגמזו החלה אחרי שגמזו קטל בצורה חריפה את שני מתותיו שהוצגו בהבימה: שמו הולך לפניו, ו' יחסי הצבור של הבימה דאו, אריה גלבלום, מודעה: "גמזו קטל אך הקהל זורם להצגה." סיפר קישון: "בעצם התחיל הכל ב' "

מומחה הבלעדי בענייני ציור, פיסול, קישוט ותיאטרון — הרי שהצליח, מצד שני, לרכוש במשך השנים את שנאתם הגלויה של מרי-בית האמנים, הציירים, הפסלים והשחקנים. להלכה, לא ביססו מתנגדיו העיקריים של גמזו בחוגי האמנות את התנגדותם על העריכותיו האמנותיות, אלא על טעמים שונים.

אמר המחזאי יורם מטמור: "גמזו הוא נציגה של תקופת האבן בתיאטרון. כל מחזה שנכתב אחרי שנות העשרים של המאה, או שיש לו סממנים כאילו נכתב בתקופה זו, פסול בעיניו. ולא רק ב' שטח המחזאות ה' בינלאומית. אולם, מה שיותר גרוע מ' זה, הוא משרת ה' משטר. כל דבר ה' מתקיף את המשטר נראה לו כאילו הוא

מטמור

תומרקין

המונים מאזינים

לנאום הקיסרוג של נתן אלתרמן על ד"ר גמזו, ש' נישא במועדון צחא בתל-אביב. התעניינות המו' נית בפרשה מעידה כי פרשת גמזו נוגעת בפצע פתוח בתרבות החברה הישראלית.